

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นม เป็นอาหารธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์และมีคุณค่าทางโภชนาการสูง อุดมด้วยธาตุอาหารครบทุกหมู่ คือ โปรตีน วิตามิน แคลเซียม คาร์โบไฮเดรต และไขมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำตาลนมหรือแล็กโทส (lactose) (สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์, 2550) ด้วยประโยชน์และคุณค่าทางโภชนาการสูงของนมทำให้ความต้องการบริโภคนมในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนการเลี้ยงโคนมในประเทศไทยได้รับการส่งเสริมครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) และต่อมากำหนดให้เป็นแผนปรับโครงสร้างและระบบผลิตรถยนต์ หรือ ค.ปร โดยให้เลี้ยงโคนมเป็นหนึ่งในกิจกรรมการผลิตเพื่อทดแทนการลดพื้นที่การปลูกข้าวนาปรัง มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย และต่อมาการเลี้ยงโคนมได้พัฒนามาสู่การเพิ่มปริมาณผลผลิตในประเทศ เช่น รัฐบาลให้มี โครงการส่งเสริมการเลี้ยงเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำนมดิบ เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาและส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงโคนมมากขึ้นแต่ปริมาณน้ำนมดิบภายในประเทศก็ยังมีไม่เพียงพอับความต้องการ จึงมีการนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศ ซึ่งในปี 2554 มีปริมาณการนำเข้าเป็นจำนวน 180,000 ตัน คิดเป็นมูลค่า 15,794,832 พันบาท โดยที่ราคานำเข้านั้นมีราคาต่ำกว่าราคาน้ำนมดิบภายในประเทศ จนเป็นเหตุให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมต้องเผชิญกับปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น โดยที่ในปี 2554 มีต้นทุนน้ำนมดิบเท่ากับ 14.40 บาท/กก.ซึ่งเพิ่มจากปี 2553 ที่มีต้นทุนอยู่ที่ 13.59 บาท/กก.ส่วนราคาที่เกษตรกรขายได้ในปี 2553 เท่ากับ 15.43 บาท/กก.และในปี 2554 เท่ากับ 16.50 บาท/กก. (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554) จากต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมบางรายเลิกเลี้ยงโดยเฉพาะเกษตรกรรายเล็กที่มีแม่โครีดนมน้อย

แม้ว่าความต้องการน้ำนมและอัตราการบริโภคนมพร้อมดื่มจะสูงขึ้นตามลำดับแต่อัตราการบริโภคนมของคนไทยยังอยู่ในปริมาณที่ต่ำ ซึ่งเห็นได้จากกระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายส่งเสริมให้คนไทยดื่มนมเสริมกับอาหารต่างๆ ไป ให้ได้เฉลี่ยปีละ 24 กก./คน/ปีแต่อัตราการบริโภคนมพร้อมดื่มของคนไทยมีเพียง 13.90 กก./คน/ปีเท่านั้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554) จากปัญหาอัตราการบริโภคนมที่ต่ำของคนไทยทางรัฐบาลได้มีการส่งเสริมให้คนไทยทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะในวัยเด็กให้มีการบริโภคนมเพิ่มขึ้น โดยผ่านทางสื่อต่างๆ ตามสโลแกน “วันนี้คุณดื่มนม

แล้วหรือยัง” รวมทั้งโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน แต่ในปัจจุบันผู้บริโภคบางรายยังขาดความเชื่อมั่นในการบริโภคนม ทั้งนี้เนื่องจากข่าวปัญหาการปนเปื้อนสารเมลามีนในผลิตภัณฑ์นมของประเทศจีนจนเป็นสาเหตุให้เด็กทารกในจีนต้องเสียชีวิตลงเป็นจำนวนมาก ประกอบกับในช่วงต้นปี 2552 เกิดกระแสข่าวความไม่โปร่งใสในโครงการนมโรงเรียน จากปัญหาการร้องเรียนเกี่ยวกับการนำนมโรงเรียนที่ไม่ได้คุณภาพและมาตรฐานไปแจกจ่ายให้เด็กนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นทางภาครัฐได้นำเอาแนวทางการทำการเกษตรแบบระบบเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งนำไปสู่การผลิตแบบเกษตรอินทรีย์และการพึ่งพาตนเองเกิดความสมดุลและความยั่งยืน โดยที่การผลิตแบบเกษตรอินทรีย์เป็นระบบทางเลือกการเกษตรที่บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2551-2554) มีแผนงานปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคเกษตร เพื่อบรรลุเป้าประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน การแก้ปัญหาความยากจน และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการเกษตร (ศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์, 2552) และในกลุ่มของปศุสัตว์มีการกำหนดแผนการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ.2551-2554 เพื่อให้ได้ผลผลิตเนื้อ นม ไข่อินทรีย์ โดยที่นํ้านมอินทรีย์นั้นจะได้ออกมาจากการผลิตโคนมแบบอินทรีย์ซึ่งมีหลักการพื้นฐานการผลิตที่เน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ยาปฏิชีวนะ ไม่ใช้สิ่งมีชีวิตที่มาจากสัตว์ที่ผ่านการตัดแปรพันธุกรรม มีการส่งเสริมสุขภาพสัตว์ และสวัสดิภาพสัตว์ ใช้ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชนบท เป็นการนำวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมมาจัดการใหม่ให้เพิ่มมูลค่า ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น

อีกทั้งแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดเชียงใหม่ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในด้านการส่งเสริมเกษตรครบวงจร เพื่อการบริโภคและการส่งออกโดยมีวัตถุประสงค์ให้มีการผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์ (ปกครองจังหวัดเชียงใหม่, 2550)ขณะที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งผลิตนํ้านมดิบและมีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมากที่สุดในภาคเหนือและมีศูนย์รับนํ้านมดิบจำนวน 16 แห่ง มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจำนวน 1,145 ราย มีจำนวนโคนมเท่ากับ 31,569 ตัว (ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์, 2554) จากการส่งเสริมของทางภาครัฐในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยเกษตรอินทรีย์นั้น ทำให้สินค้าทางด้านปศุสัตว์ได้รับการส่งเสริมให้ผลิตในระบบอินทรีย์เพื่อการบริโภคเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับบริบทในการบริโภคของผู้บริโภคที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเพื่อสุขภาพ และให้ความสนใจกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ นมที่ผลิตจากนํ้านมอินทรีย์ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยที่ความพอใจและความเต็มใจจ่ายของผู้บริโภคจะเป็นแนวทางสำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่

จะหันมาเลี้ยงโคนมแบบอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับน้ำนม อย่างไรก็ตามเกษตรกรจะขายนมอินทรีย์ได้ในราคาเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริโภคและความยินดีที่จะจ่ายกับราคาที่จะสูงขึ้นหรือไม่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อการบริโภคนมอินทรีย์และความยินดีจ่าย เมื่อมีผลิตภัณฑ์น้ำนมอินทรีย์วางขายตามท้องตลาด รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเต็มใจจ่ายของผู้บริโภค รวมทั้งพฤติกรรมผู้บริโภคนม อันจะเอื้อประโยชน์ให้แก่ทางภาครัฐและเอกชนที่จะนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการผลิตและการตลาดน้ำนมอินทรีย์ได้อย่างเหมาะสมเพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบพฤติกรรมของผู้บริโภคในการบริโภคและซื้อนม
2. เพื่อทราบความเต็มใจจ่ายในการบริโภคน้ำนมอินทรีย์และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเต็มใจจ่ายในการบริโภคน้ำนมอินทรีย์

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสามารถนำความคิดเห็นไปประกอบการตัดสินใจที่จะหันมาเลี้ยงโคนมแบบอินทรีย์เพื่อให้ได้ผลผลิตน้ำนมอินทรีย์ ผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายสามารถนำเอาผลการศึกษานี้ไปเป็นกรอบในการกำหนดราคาให้เหมาะสมหรือใกล้เคียงกับความยินดีที่จะจ่ายของผู้บริโภค รวมไปถึงหน่วยงานทุกภาคส่วน ทั้งรัฐบาล เอกชน ที่เกี่ยวข้องหรือที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลด้านสินค้าเกษตรอินทรีย์ สามารถนำเอาข้อมูลไปกำหนดนโยบาย หรือมาตรการในการส่งเสริมตลาดและการรับซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้อย่างเหมาะสม

1.4 ขอบเขตในการศึกษา

ในการศึกษานี้มีข้อจำกัดทางด้านเวลา และงบประมาณ ดังนั้นขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาในครั้งนี้จะเจาะจงไปที่ผู้บริโภคนมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลการบริโภคในระดับครัวเรือน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่ซื้อ/บริโภคนมให้แก่ครัวเรือนเป็นประจำ ส่วนขอบเขตด้านเนื้อหา ได้ทำการศึกษาความเต็มใจจ่ายของผู้บริโภคนมอินทรีย์ โดยการใช้วิธีสมมติเหตุการณ์ให้ประเมินค่า (contingent valuation method: CVM) ซึ่งเป็นวิธีการกำหนดราคาให้ผู้บริโภคเลือกหรือให้ผู้บริโภคเสนอราคาที่จะจ่ายหรือราคาที่ยอมรับ โดยใช้คำถามแบบ

ปลายปิดสองชั้น (double bounded close-ended question) และปลายเปิด การศึกษาครั้งนี้ยังครอบคลุมถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเต็มใจจ่ายเพื่อการบริโภค

1.5 นิยามศัพท์

ความเต็มใจจ่ายของเกษตรกร (willingness to pay) หมายถึง จำนวนเงินสูงสุดที่ผู้บริโภคเต็มใจจ่ายเพื่อบริโภคนมอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์ (organic agriculture) หมายถึง ระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบ องค์กรวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศรวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพโดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติหลีกเลี่ยงการใช้วัตถุสังเคราะห์ และไม่ใช้พืชสัตว์ หรือจุลินทรีย์ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปรพันธุกรรม (genetic modification) หรือพันธุวิศวกรรม (genetic engineering) มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์โดยเน้นการแปรรูป ด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์และคุณภาพ ที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2546)

ปศุสัตว์อินทรีย์ (organic livestock) หมายถึง ระบบการจัดการการผลิตปศุสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กลมกลืนระหว่างผืนดิน พืช และสัตว์ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการทางสรีรวิทยา และพฤติกรรมสัตว์ ที่ทำให้เกิดความเครียดต่อสัตว์น้อยที่สุด ส่งเสริมให้สัตว์มีสุขภาพดี เน้นการป้องกันโรคโดยอาศัยการจัดการฟาร์มที่ดี หลีกเลี่ยงการใช้ยาและสารเคมี (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548)